

נייר מדיניות - צמצום שימוש בחומרים ממכרים בקרב סטודנטים/ות
התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית

רקע:

מדינת ישראל היא מדינה רווית מצבי סיכון, אשר מתמודדת עם אתגרים ביטחוניים באופן קבוע. עם זאת, אירועי הטבח של השבעה באוקטובר ופרוץ המלחמה באוקטובר 2023 יצרו בישראל מציאות חדשה, המאלצת כל אזרח ואזרחית במדינה להתמודד עם תופעות של טראומה, שכול וחרדה. בהקשר זה, גם אירועים ביטחוניים נוספים בתקופה האחרונה, כמו המבצעים הצבאיים "עם כלביא" ו"שאגת הארי", מדגישים כי ההתמודדות עם איום ביטחוני אינה אירוע חד-פעמי אלא מציאות מתמשכת המשפיעה על רווחתם הנפשית של האזרחים במדינת ישראל. אתגרים אלה אינם פוסחים על צעירים/ות וסטודנטים/ות בישראל, אשר נמצאים בתקופת חיים מורכבת בעלת מאפיינים ייחודיים. תקופת הלימודים האקדמית מאופיינת לא פעם באי-ודאות תעסוקתית וכלכלית, עומס לימודי גבוה, מעבר לחיים עצמאיים, שילוב בין עבודה ללימודים ולעיתים גם תחושת חוסר יציבות אישית וכלכלית. גורמים אלה עלולים להגביר את רמות הלחץ והמצוקה הנפשית בקרב סטודנטים וסטודנטיות. אותה פגיעה בביטחון וברווחה הפיזיים והנפשיים הנובעת מהמציאות הביטחונית בישראל היא הבסיס לכתיבת מסמך זה.

בעיות ואתגרים:

בהיעדר מענים מספקים להתמודדות עם מצבי דחק, חרדה וטראומה, עולה הסיכון לפנייה לדפוסי התמודדות לא אדפטיביים, ובהם שימוש בחומרים ממכרים כאמצעי ויסות רגשי זמני. דפוסים אלו עלולים לפגוע הן ברווחה האישית והן בתפקוד האקדמי והחברתי של צעירים וצעירות.¹ למעלה מ-60% מהסטודנטים מעידים כי מצבם הנפשי החמיר מאז ה-7 באוקטובר.² על פי דו"ח המרכז הישראלי להתמכרויות (ICA)³, חלה עלייה דרמטית בשיעור הישראלים המדווחים על שימוש בסיכון מוגבר בחומרים ממכרים (אלכוהול, קנאביס, תרופות מרשם וסמים אחרים). הנתון זינק מ-10% בשנת 2018 ל-25% בשנת 2024, ונותר יציב לאורך שנת המלחמה. **בשכבת הגיל 18-26, אחד מכל שלושה מדווח על שימוש בחומרים ממכרים או על התנהגות ממכרת המהווים בעיה עבורם.**

מן המחקר⁴ עולה כי כ-16% מהסטודנטים בישראל השתמשו בתרופות מרשם מעוררות (ריטלין, קונצרטא, אטנט) המשמשות לטיפול בהפרעות קשב וריכוז שלא לפי הוראות רופא וכ-11% מהם אף דיווחו על שימוש הנחשב בסיכון מוגבר - כלומר שימוש תדיר, במינון גבוה או למטרות שאינן רפואיות. עוד נמצא כי גם תחושת סכנה אישית וחשיפה לתכנים לא מצונזרים מהמלחמה כמו סרטונים ותיאורים קשים קשורות לשימוש גבוה יותר בתרופות מרשם מעוררות המשמשות לטיפול בהפרעות קשב וריכוז ללא הוראת רופא. כמו כן, המחקר מצא כי סטודנטים הסובלים מחרדה או דיכאון ברמות גבוהות משתמשים פי שניים יותר בתרופות קשב שלא לפי הוראות רופא. כך, 19.7% מהסטודנטים/ות הסובלים מחרדה ו-19.5% מהסובלים מדיכאון דיווחו על שימוש מסוכן בתרופות, לעומת פחות מ-10% בקרב מי שאינם סובלים מתופעות אלו.

¹ שימוש מזיק באלכוהול ובסמים בזמן מלחמה, משרד הבריאות 2025

² דו"ח חוסן נפשי, התאחדות הסטודנטים/ות הארצית 2025

³ המרכז הישראלי להתמכרויות ובריאות הנפש (ICA), דו"ח שנה למלחמת "חרבות ברזל", 2024.

⁴ לומדים ומתמכרים, ICA המרכז הישראלי להתמכרויות ובריאות הנפש, 2025

מסקנות והמלצות:

בין מטרותיה המוצהרות של התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית, הארגון היציג של כ-380 אלף סטודנטים/ות במדינת ישראל, נמצאת המטרה לדאוג לרווחת הסטודנטים/ות ולשמור על זכותם ויכולתם של הסטודנטים/ות לממש את הפוטנציאל הטמון בהם דרך הלימודים באקדמיה. אנו מאמינים/ות כי מתן כלים לפיתוח ושמירה על חוסן נפשי בריא ותחושת מסוגלות היא חיונית להצלחה של הסטודנטים/ות באקדמיה.

לאור הממצאים והאתגרים המתוארים במסמך זה, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות הארצית רואה חשיבות רבה בקידום מענים מערכתיים לצמצום השימוש בחומרים ממכרים בקרב סטודנטים/ות בישראל. כגון הרחבת שירותי התמיכה והייעוץ הנפשי בקמפוסים, פיתוח תוכניות הסברה ומניעה בנושא שימוש בחומרים ממכרים בקרב סטודנטים/ות, והנגשת הכשרות לצוותים אקדמיים ומנהליים לצורך זיהוי מוקדם של מצוקה ושימוש בסיכון. ההתאחדות פועלת להעלאת מודעות לתופעה, להנגשת ידע וכלים להתמודדות עם מצבי לחץ, חרדה וטראומה, ולחיזוק החוסן הנפשי בקרב אוכלוסיית הסטודנטים/ות, ובפרט בקרב קבוצות שנפגעו באופן משמעותי יותר מהשלכות המלחמה. לצד זאת, ההתאחדות מבקשת לקדם שיתופי פעולה עם מוסדות ההשכלה הגבוהה, משרדי הממשלה וארגוני החברה האזרחית, במטרה לפתח מערך מניעה, איתור מוקדם והתערבות מותאמת לצרכים הייחודיים של צעירים וצעירות בתקופת לימודיהם האקדמיים.